

AKADEMIK DISKURS: LINGVOPRAGMATIK TAHLIL VA INTERDISKURSIVLIK MUAMMOLARI

Maxmudova Fotima

Qarshi davlat universiteti, o'qituvchi.

Annotatsiya. Ushbu tezisdan akademik diskursning mazmuni, uning asosiy xususiyatlari va tahlil usullari o'rganiladi. Asosan nutq aktlari nazariyasi, kommunikativ pragmatika va til birliklarining kontekstda qo'llanilishi tahlil markazida turadi. Ishda turli adabiy manbalar va ilmiy qarashlardan foydalanilgan. Tezis ilmiy matnlarni tahlil qilishda nazariy va amaliy yondashuvlarni uyg'unlashtirishga qaratilgan.

Kalit so'zlar. akademik diskurs, pragmatika, nutq aktlari, kontekst, tilshunoslik, kommunikativ strategiyalar, lingvistik tahlil, ilmiy uslub, diskursiv birliklar, interaktivlik

Kirish. XXI asrda ilmiy kommunikatsiya global axborot oqimining muhim bo'g'iniga aylangan. Shu bilan birga, ilmiy matnlarning, xususan, akademik diskursning strukturasi, kommunikativ maqsadi va kontekstual xususiyatlarini chuqur tahlil qilishga ehtiyoj ortdi. Akademik diskurs — bu muayyan kommunikativ vazifalarni amalga oshiruvchi, o'ziga xos pragmatik niyatga ega bo'lgan matnlar yig'indisidir. Tezisdan akademik diskursni lingvopragmatik yondashuv asosida tahlil qilish, shuningdek, undagi interdiskursivlik holatlarini aniqlash asosiy maqsad qilib olingan.

1. Akademik diskurs tushunchasining nazariy asoslari

Akademik diskurs — bu ilmiy bilimni uzatish, asoslash va bahslashish maqsadida yaratilgan matnlarning nutqiy namunasi hisoblanadi. M. Baxin, N. D. Arutyunova, T. A. van Deyk kabi tadqiqotchilar fikriga ko'ra, akademik diskursda til vositalarining tanlanishi, nutq aktyorlarining pozitsiyasi va kontekst muhim rol o'ynaydi. Ushbu diskursda obyektivlik, argumentlanganlik, terminologik aniqlik va referentlik asosiy tamoyillar sifatida namoyon bo'ladi.

2. Lingvopragmatik yondashuv asoslari

Lingvopragmatika til birliklarining amaliy vazifasini, nutq jarayonidagi maqsadga muvofiqligini tahlil qiladi. Akademik diskursda bu yondashuv asosida nutq egasining niyati, auditoriyaga murojaat shakli, kontekstga mos til birliklarining tanlanishi muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, pragmatik markyorlar, modal birliklar va interaktiv vositalarning qo'llanilishi orqali muallif va o'quvchi o'rtasidagi kommunikativ bog'liqlik mustahkamlanadi. Masalan, "shuni ta'kidlash joizki", "demak", "biz ko'ramizki" kabi formulalar akademik matnlarda pragmatik izoh vazifasini bajaradi.

3. Interdiskursivlik va intertekstual bog'liqlik

Interdiskursivlik – bu biror matnda boshqa nutq turlarining unsurlari yoki ularning til xususiyatlari aks etishi holatidir. Akademik diskurs doimo boshqa diskurslar bilan o'zaro aloqador holda mavjud bo'ladi: masalan, ilmiy maqola ichida statistik, huquqiy yoki texnik diskurs unsurlari qo'llanilishi mumkin. Bu esa matnning intertekstual boyligini, ya'ni boshqa matnlarga ishora qilgan holda bilim almashinuvini amalga oshirishini ta'minlaydi. Interdiskursivlik, ayniqsa, gumanitar fanlarga oid matnlarda aniq namoyon bo'ladi. Shu sababli, diskurslararo chegaralarni aniqlash akademik tahlil uchun muhim nazariy muammo hisoblanadi.

4. Akademik diskursning genretik xususiyatlari

Akademik diskurs bir nechta janrlarni qamrab oladi: maqolalar, monografiyalar, tezislar, ma'ruzalar va ilmiy hisobotlar. Har bir janrning o'ziga xos stilistik va strukturaviy xususiyatlari mavjud. Masalan, ilmiy maqolalarda problemaga doir analitik yondashuv ustun bo'lsa, monografiyalarda konseptual tafakkur chuqurroq aks etadi. Tezislar esa ilmiy aniqlik, mavzu doirasida mantiqiy bayon va dalillarga tayanishga asoslanadi. Akademik janrlar orqali diskursga kirishish darajasi, muallifning ijtimoiy mavqei, mavzuga yondashuvi aniqlanishi mumkin.

Xulosa. Akademik diskurs – bu murakkab ijtimoiy-tilshunoslik hodisa bo'lib, u lingvopragmatik, kommunikativ va interdiskursiv xususiyatlar orqali tahlil etilishi lozim. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ilmiy matnlarning muvaffaqiyatli

qurilishi va ularning o'quvchi ongida to'g'ri talqin qilinishi ko'p jihatdan til birliklarining maqsadga muvofiq tanlanishi, kontekstga mos keluvchi kommunikativ strategiyalardan foydalanishga bog'liqdir. Bu esa akademik yozuv madaniyatini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Arutyunova N.D. Diskurs va uning turlari // Lingvistika va poetika. – M.: Nauka, 1990.
2. Van Deyk T.A. Matn lingvistikasi va diskurs tahlili. – M.: Progress, 1998.
3. Baxin M.M. Dialogik prinsip va nutq janrlari // Estetika so'zlashuv madaniyatida. – M.: Iskustvo, 1986.
4. Fairclough N. Discourse and Social Change. – Cambridge: Polity Press, 1992.
5. Widdowson H.G. Text, Context, Pretext: Critical Issues in Discourse Analysis. – Oxford: Blackwell, 2004.